

KIS-768 – Br. gwarañ/gwariañ, Gl. orage magnétique, éruption

GWARAÑ / GWARIAÑ

(GE da AAB – 07 08 02)

Goulenn a rez perak e kaver e 'm skridoù Br. *gwarañ*, *gwaradur* diouzh un tu, *gwariañ*, *gwariadur* diouzh an tu all. Daou verb a ran eus *gwariañ* ha *gwarañ* ha n'on ket an hini kentañ ouzh e ober¹. Evel a verzhez, e roan da *gwarañ*, *gwaradur* er c'hramadeg ur ster disheñvel mat diouzh ar ster a roomp, er politikerezh da skouer, da *gwariañ*, *gwariadur*. Keñveriomp un nebeut arverioù :

1. “Merzhout a reer [...] ez eo gwaret e ster [d'ar skorverb] evel ma test ar rikladur a stader etre kemeradurioù *devout* en div lavarenn : « *bara 'm eus* », « *bara 'm eus debret* » (KIS-763, La-15, p. 210). *Gwaradur* a ran eus ar rikladur ster a stader etre an daou arver eus 'm eus. Gramadegourion ar galleg a gomz eus *inflexion sémantique*².

2. “Endra vevas, e tiogelas LENIN pennaenn emrenerezh [ar c'hwelun-iadoù] ha pouezusted o roll evel reolerion ar Stad lakaet en arvar gant ar « gwariadurioù burokratel »” (*Emsav* 13, Genver 1968, p. 21). “GWARIADUR g., e buhez ur strollad politikel, pelladur diouzh ar gelennadurezh pe al leviadurezh degemeret da reizh” (*ibid.*, p. 29).

3. “Gall n'emañ ket hec'h-unan avat bremañ o vegañ seurt gwariadur” (*Preder* 117-118, 1969, p. 82).

---

¹ “COURBER, SE – [...] *gwaria* (*gwara* tordre, *gauchir*, *fausser*)” (VALL. p. 163). An daou verb a gaver e GIBR. hep ma ve merket ur c'hemm ster fraezh etrezo : “GWARAÑ courber, arquer, *gauchir*” (p. 1081), “GWARIAÑ courber, arquer” (p. 1085) ; e GEAK. ivez : “DEVIATION (pol.) *gwariadur* ; DEVIATIONNISTE (pol.) adj. *gwarius* ; *gwariadek* ; m. *gwariadour*” (p. 62), FAUSSER [...] (modifier) *gweañ* ; *gwarañ*” (p. 85).

² (D. DENIS, A. SANCIER-CHATEAU, *Grammaire du français*, L. de Poche, 1999, p. 397).

4. “TROZIADEZH b. Gwariadur e-keñver ar gread revel « reol », hemañ o vezañ termenet evel kediadenn evit diraez an oriadell dre sankañ ar c'halc'h er gouin” (GBLF. ¶ 903).

5. “ANOMALIE de fonctionnement gwariadenn arc'hwelerezh” (GSTL. ¶ 193).

6. “DEVIATION. Kemmañ roud ur skin luc'h da geñver ar gouskogañ, an disvannañ. Br. gvarian” (KIS-357, La-09, p. 65).

7. “Rummadur Todorov (1967) a lak kemm etre daou live neuzennoù : an ezreolderioù, gwariadurioù a-zevri ouzh reolennoù ar yezh [...]” (KIS-359, *ibid.*, p. 79).

8. “Ar gwariadurioù e-keñver reolennoù ar steradur” (*ibid.*, p. 81).

9. “Kevatal Gl. *anomalie* eo Br. gwariadenn, *distresad*, *direizh* hag en degouezhioù ma c'hoari levezon *anormal*, Br. *ezreolder*” (KIS-408, *ibid.*, p. 434).

10. “Gl. *illusion* [...] "kredenn faos, goanag disol diwar wariadur kantaezel an deveizañ devoudoù gwerc'hel” (KIS-564, La-11, p. 417).

11. “Chomet on gwall arvarek, da gentañ, en ur lenn ‘Pennaenn an angouzout’ evit ar pennad-mañ da vezañ frammet strizh ; kempoell e arguzennoù en laka da gendrec'hus. Padal e kleven ez oa un dislavar etrezañ hag ar pezh am boa embreget betek bremañ war dachenn ar yezhoniezh. Me gav din e teue dreist-holl diwar ur gwaradur eus talvoud ar gerioù arveret” (KIS-598, La-12, p. 245).

12. “[...] arverañ zoken geriennoù e-giz *Leibding* pe *physischer Leib*, o lakaat e se war wel un trec'houllo etre an daou vlein merket gant ar yezh hag an durc'hadurioù gwarius en o c'heñver kemeret diwar vont gant dialusk an devezout” (KIS-617, *ibid.*, p. 332).

13. “Arveret e vez evel meneger strewadur e reolerezh ar c'henderc'h er greanterezh. Kizidik kenan eo an ampled ouzh ar gwerzhadoù gwariat hag ouzh neuennadurioù ar standilhonañ, kalz muioc'h eget ar strewant” (*Jedoniezh II*, p. 322). “GWARIAT *aberrant*” (*ibid.*, p. 486).

14. “Kounaomp stourm an alvezoniezh evit digemmeskañ ar sellout ergorel diouzh nep gwariadur dangorel” (KIS-745, La-15, p. 70).

15. “Dizehan e tistro ARENDT war ar c'hraf, pa oar moarvat pegen gwarius eo he dodad diouzh ar c'hedveno o ren [...]” (KIS-755, La-15, p. 140).

16. “An darn vuiañ anezho [an termenoù brezhonek] zo gwariet gant an dismeg” (KIS-760, La-15, p. 198).

Ar c'hwezek skouer-se reziennus d'an arverioù er yezh kempred a ro tro d'un nebeut evezhiadennoù :

— ar re baotañ eo reveziadennoù *gwariañ* ha deveradoù. *Gwarañ*, *gwaradur* ne gaver nemet e daou zegouezh (**1, 11**) ;

— an durc'hadur deuet war wel en arverioù kentañ *gwariañ* e 1968 (**2**), "pellaat diouzh ar gelennadurezh pe al leviadurezh degemeret da reizh" en domani politikel zo bet dalc'het abaoe, astennet da zomanoù all hag o kemer an neuz "pellaat diouzh a lakaer da reizh (divezek, dereat, h.a. : **3, 16**), da reol (bonan, arc'hwelek, heboell, orinel, hervez reolenn pe batrom, h.a. : **4, 5, 7, 8, 9, 12**), da voas (kennevin, keitat, kempleg, rez d'ar reiz, h.a. : **6, 10, 13, 14, 15**)" ;

— en daou zegouezh ma arverer *gwarañ*, n'eo ket disheñvel bras evit ur gwel e ster diouzh ster *gwariañ* ; ur c'hemm ez eus evelkent, hemañ : *gwariañ* a endalc'h ur barn, barn a reer evel *gwariet* pezh a zo o forc'hañ diouzh ur savlec'h kemeret da reizh, da reol, h.a. ; en ebeb, ez endalc'h *gwarañ* ur stadañ hep mui, stadañ a reer ur forc'had etre daou savlec'h hep sellout hini eus an daou evel savlec'h dave. Ar forc'had etre ster '*m eus* e-barzh *bara* '*m eus* hag e ster e-barzh *debret* '*m eus* a c'haller barn evel disoc'h ur rikladur. Bez' e c'haller ivez stadañ ar forc'had etre an daou ster en ur virout a ober eus an eil un orin hag eus egile disoc'h ur rikladur. A se, an daou verb deveret eus *gwar* a ro tro da lakaat kemm etre an daou zoare da intent ar forc'had : *a*) disoc'h ur *gwariadur* eo ster '*m eus* e-barzh *debret* '*m eus* mar en barner e-keñver ur ster orin ; *b*) anv eus *gwaradur* ne reor ken mar tremener gant stadañ ur forc'had neptu etre daou savlec'h, eleze hep lakaat e penn kont selledoù a orin, a reolded, h.a.

Diorzhomp da gentañ an arguzenn a harped, evit gourzhodiñ ar c'hemm ster kinniget amañ, war an ezvezañs anezhañ en arverioù testet eus *gwarañ* ha *gwariañ*. Ar c'hemeradurioù digent, an nevezc'herioù a vez frouezh an tennder arstalek etre ar vuhez oc'h eskoriñ bemdez ha dilerc'hioù ar vuhez tremenet ez eo ar steriegezhioù beziat er yezh.

D'an eil, eo mat loañ ar ginnigadenn e dremmwel an devezout kempred. N'eus ket aze bindedadurioù talmudek. Adkavout a reomp un emzalc'h prederel hon eus bet tro da venegiñ c'hoazh. Da geñver an notenn a-zivout Gl. *capable*, *capacité*, h.a.¹, hon eus lakaet a-wel un tued da frankaat al lavar diouzh destrizh an orinoù, diouzh ar pezh a anvfen ar furmelezh treadegel. E sigur an termen *capacité* end-eeun ez evezhien : "Ar monedone etre ar c'hemeradurioù [...] a vir ouzhimp a ziforc'hiñ ur ster sellet evel diazez, kewer, dienderc'hadek diouzh sterioù

---

¹ Sl. KIS-385, La-09, pp. 310 hh.

all lakaet da leterc'hadek. Tennañ a ra an dareulourion hiziv da zisteurel ar « ster piaouel, kewer » ha d'ober *amzerc'hañ (diafor)* eus kement tremen leterc'hadel 'vez, ha pa ve eeun pe a-c'hin" (p. 310). Ali on da lakaat kemm etre *gwarañ* ha *gwariañ*, n'eo ket hepken dre ma ve mat atav azbevaat loazioù kent eus ar yezh, met dre ma 'z eus ezhomm eus loazioù nevez evit dec'heriañ kealioù digent oc'h eskoriñ gant bount ar vuhez, e se en degouezh da drozañ ar reolenn, pe ac'hoel ar pleg eus ar yezherezh, a laka sellout daou verb gevell evel heñvelsterioù ma n'eo ket evel askenadoù a 'n un verb hag a ra dilezel unan anezho¹ — eleze, en degouezh, on ali da nac'h kemplegañ d'ar furmelezh treadegel.

Diwar vont, merkomp ar gwariadur (kantrat amañ arver ar ger) ma sankas distaolerion 'zo eus ar furmelezh treadegel, e voe erlec'hiañ outi ur furmelezh kevadegel. Ur wech diskuliet soliadelezh ar yezh graet, ne voe dezho gwell tra d'ober eget kemer da wir bater soliadelezh ar yezh veziat, avantur ar strukturelourion e voe. Goude gwengel an orinoù, gwengel ar retveziou².

Kenforc'hidigezh ar ster etre ar verboù treanvat dre pe hep *-i-* a c'hoarvez aliezik e brezhoneg. Ar c'heriadurourion a ra meiz warni dre ober eus pep daouad verboù askenadoù ("stummoù" Roparz HEMON) pe d'ar muiañ damheñvelsterioù dezho pep a enmoned. Da skouer :

~ *boazañ* "(s)'accoutumer, (s)'habituier" ; *boaziañ* "employer" (GIBR., a veneg ivez *boasaat, boazetaat* "s'habituier") ;

~ *prizañ (prizout)* ha *priziañ* zo dezho pevar c'hemeradur : "dewerzhañ, jediñ ent arnesadek, kavout mat, garedonañ" ; yezherion 'zo a ra gant an eil pe egile hepken eus an daou verb, yezherion all, hep ma ve unvanded etrezo avat, a lak un diforc'h ster etre an daou verb ; hervez GIBR., en 20^t kantved hepken eo testet reveziadennoù kentañ *priziañ* ;

~ *reoliñ* "emellout en un argerzh dre wiriañ ha reizh eo ha reizhañ diouzh ret" (sl. GSTL. ¶ 747) ; *reoliañ* "urzhiañ" ;

~ (*e*)*steuziñ* "éteindre, navrer, (s)'exténuer, fondre ; *steuziañ* "disparaître" (GMB 655, GIBR.) ; merkomp ne vez ket arveret nemeur *steuziñ* nag *esteuziñ* evit ar pred.

¹ Mar kaver c'hoazh *gwarañ* ha *gwariañ* e NDBF. hag e GIBR., n'eus mui nemet *gwariañ* e GBAHE.

² War se, lenn KIS-598 – Pennaenn an angouzout, La-12, pp. 236-251 ; KIS-646 – E sigur ul levr gant Julia Kristeva, La-13, pp. 102-118 ; KIS-717 – Ar yezh etre tonkadur ha rezid, La-14, pp. 157-164, pp. 158-160 pergen.

ORAGE MAGNETIQUE

(GC da GE – 07 08 02)

Gl. *orage magnétique*, Sz. *magnetic storm*.

“Perturbation du champ magnétique terrestre qui coïncide avec les éruptions solaires et les aurores boréales” (Pt Robert).

“Perturbation du champ magnétique terrestre, accusée par des oscillations irrégulières et subites des aiguilles aimantées. (Les orages magnétiques, qui coïncident souvent avec l'apparition des aurores polaires, peuvent durer plusieurs jours et affecter des étendues considérables. Ils sont liés à l'existence de taches solaires et d'éruptions chromosphériques)” (Larousse).

E GEVA. hon eus kinniget Br. *strafuilh* da gevatal da Gl. *perturbation (atmosphérique, h.a.)* ha Br. *stourm* da gevatal da Gl. *tempête*¹. Daoust ha heuliañ a raimp ar saozneg o kinnig Br. *stourm gwarellec* ? (sl. GBAHE. : “**STOURM**. III. Korventenn” ; GIBR. : “**STOURM** (3) orage, tempête”). Sterioù ar ger e GIBR. a c'hallfe bezañ ur splet evit hon imbour'h. Pe loc'hañ eus an despizadur : Br. *strafuilh gwarellec* ?

(GE da GC – 20 08 02)

Forzh penaos e ve *stourm gwarellec*, pe, berroc'h : *gwarellstourm*. Hogen, evel a verkez, pa reer amañ gant *orage* e galleg pe *storm* e saozneg, ez astenner kalzik ster an daou dermen-se. Ken e ve kantrat klask mont d'an dra hep tremen dre e anvadoù allyezh. Goulenn a rez : perak ket *strafuilh* ? Met o vezañ ma kaver ar ger-mañ gant arverioù all, hag en Hinouriezh end-eeun, perak na ober gant un termen na hañval ket bezañ korvoet en domani-se : *kefroù* (bet arveret er Vredoniezh evel kevatal da Gl. *agitation*), deveret diwar *froù* (*fraou*) ha kenkoulz all amprestet diouzh Kb. *cyffro* "movement, stir, agitation ; tumult, commotion, h.a." Neuze, *kefroù gwarellec* ?

ERUPTION

(GC da GE – 07 08 02)

---

¹ Sl. KIS-748, La-15, pp. 90, 93, 94.

Gl. *éruption volcanique, solaire, h.a.*, Br. *dislonkadenn* b. (VALL., kentelioù Douaroniezh SADED). Ha ne ve ket gwell ur ger o tec'heriañ ar c'healioù "strinkañ, sinklañ, flistrañ, difoupañ, diflukañ, bouilhañ, eztreuiñ" ? Kb. *tarddu*, kv. *tarddol* "[...] springing up from the ground (of water, &c.)" GPC 3449. Neuze : Br. *tarzhañ* ? *bloskañ* ?

(GE da GC – 20 08 02)

VALL. a ginnige *dislonk-* evit ar menezioù tan ha *didarzh* en ur ster hollek hep reiñ resisadurioù. GIBR. a ro *dedarzh-* hepken, hervez ar boaz kemeret er yezh lennegel da zianaout *di-* kreñvaat — met ar skouerioù raklennegel roet gant GIBR. zo holl dre *didarzh-*. E SADED e raed gant *dislonk-*, pezh nad eo ket gwall vastus. Al leterc'had *didarzhadenn* a reer gantañ en *Emsav* 126.21 a ra dave d'ar menezioù tan ivez. Heñvel dra, *didarzhadennek* arveret dre leterc'had en *Emsav* 58.329 a glote gant Gl. *volcanique*. GP a ra gant *didarzh-* e *Splet an henvrezhoneg...*, pp. 10, 29, e-lec'h *gerdarzh-* pe *dedarzh-*, o tiwariañ ar vazh betek re. Er *Priñs Bihan* e ra PK gant *didarzh* a-zivout ar menezioù tan (p. 34) ha da 'm meno eno emañ an diskoulm.